

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ КОМАНДИ ФАХІВЦІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Соціальне замовлення, яке пред'являється сьогодні суспільством до дошкільної освіти, вимагає від установ створення умов для реалізації психолого-педагогічної підтримки дитини протягом її перебування у дошкільному закладі освіти. Тобто завданням освіти є гармонізація відносин між навчанням і розвитком, підтримка сім'ї та найближчого соціального оточення дитини, в тому числі і дитини з особливими освітніми потребами.

Як засвідчує практика, сьогодні інклюзивна освіта найчастіше розглядається, як процес, у ході якого набуває реалізації право дітей з особливими освітніми потребами на отримання освіти в рівних умовах з їх однолітками в загальноосвітніх навчальних закладах. Водночас переважна більшість педагогів, і батьків усвідомлюють, що інклюзивна освіта – це не самоціль, не тільки відкриті двері в загальноосвітню школу або дитячий садок, а й величезна відповідальність за результат освіти всіх дітей – учасників спільного навчання та виховання. Якість освіти в інклюзивному закладі освіти безпосередньо залежить від того, наскільки пропоновані освітні послуги відповідають освітнім потребам дітей з особливими освітніми потребами.

Першою початковою ланкою в системі освіти мають стати установи ранньої діагностики корекції для дітей з проблемами психофізичного розвитку від народження до 3 -х років – це одна з важливих організаційних умов у забезпеченні загальнодоступності освіти для всіх дітей з особливими освітніми потребами. Як доводить зарубіжний та вітчизняний досвід, наявність цієї ланки в системі освіти, дозволяє підготувати сім'ю до вибору установи для продовження освітнього маршруту дитини, адекватного її освітнім можливостям, спланувати ресурсне забезпечення для її спеціальної підтримки, через організацію міжвідомчого супроводу. Важливим, на наш погляд, є створення умов для спілкування батьків здорових малюків із дітьми з

особливими освітніми потребами та їх батьками в процесі різних групових занять, організованих у таких установах. Адже тоді батьки звичайних дітей починають усвідомлювати, що спільне перебування не є небезпечним для їхніх дітей, що діти з особливими освітніми потребами, як і їхні діти, потребують отримання досвіду спілкування з іншими дітьми.

Наступною ланкою системи інклюзивної освіти необхідно розглядати установи дошкільної освіти, які не повинні мати жорстко регламентовані формалізовані стандарти освітньо-виховної діяльності. Результатом їх освітньо-виховного процесу є досягнення вихованцями в першу чергу соціальної життєвої компетентності. У сучасній системі дошкільної освіти дітям з особливими освітніми потребами створені умови для реалізації права на отримання освіти в різних організаційних моделях.

Інноваційний досвід дошкільних освітніх установ з інклюзивною формою освіти доводить, що необхідно враховувати сформованість вищих психічних функцій, особливості емоційно-вольової сфери та поведінкові реакції дитини, стан мовлення та соціально-побутових навичок тощо. Однак, супровід дитини з особливими освітніми потребами вимагає не тільки додаткових фахівців в освітній установі, а й наявність нових методик і технологій для педагогів загальноосвітніх шкіл і дитячих садочків. Повинні бути визначені загальні та особливі для кожної категорії дітей проблеми, і розроблені відповідні рекомендації. Наприклад, до загальних проблем відноситься робота з батьками. Одним із варіантів розв'язку цього питання є розроблення колективом закладу змісту договору з батьками дитини з особливими освітніми потребами і батьками звичайних дітей. В таких договорах необхідно прописати участь батьків у вихованні та розвитку дитини, надати інформацію про умови спільного навчання та виховання. До загальних проблем можна віднести і роботу з дитячим колективом.

До специфічних проблем, наприклад щодо дитини з порушеним слухом, можна віднести створення слухомовленнєвого середовища. Вихователі повинні знати особливості слухового сприймання при порушеному слуховому апараті, правила мовленнєвого спілкування з такою дитиною тощо. Таким чином,

можна назвати третю умову для інклюзивної освіти – це методичний супровід, розроблений в тісній співпраці практиків та представників науки.

Аналіз змін які відбуваються в системі освіти показує, що в даний час є небезпека погіршення якості освіти дітей не тільки з особливими освітніми потребами. Як показує практика, перетворення найбільш оптимально і найменш безболісно відбуваються в спеціальних установах. Це пояснюється наявністю певних умов, таких як: наявність професійних кадрів, які вміють здійснювати спеціальний супровід; наявність психологічної готовності до роботи з дітьми різних категорій; організаційні умови, що відповідають освітнім потребам дітей з особливими освітніми потребами.

Розглянемо, чому саме ці умови дозволяють говорити про доцільність починати перетворення саме зі спеціальних установ:

- по-перше – фахівці мають базову вищу дефектологічну освіту. Одже володіння основами корекційної педагогіки та спеціальної психології, основами спеціальних дефектологічних наук (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія) дозволяє їм у рамках курсів підвищення кваліфікації за невеликий період часу освоїти специфіку роботи з дітьми тієї чи іншої категорії;
- по-друге – вихователі, музичні керівники та ін, які мають базову середню спеціальну або вищу педагогічну недефектологічну освіту, працюючи у спеціальній установі, як правило, підвищують свою кваліфікацію в галузі дефектології;
- по-третє – педагогічні кадри спеціальної установи вміють організовувати розвиваюче середовище відповідно до освітніх потреб дошкільнят;
- по-четверте – у фахівців спеціальних установ є навички командної роботи з організації міждисциплінарного супроводу;
- по-п'яте – наявність у фахівців спеціальних установ психологічної готовності до роботи з дітьми різних категорій;
- по-шосте наявність досвіду реалізації загальноосвітніх програм корекційно-компенсуючої спрямованості;

- по-сьоме наявність необхідного ігрового та навчально-методичного оснащення;

- по-восьме зменшена наповнюваність груп.

Опис технологій інклюзивної освіти передбачає визначення конкретної ролі кожної технології в досягненні кінцевого результату. Залежно від цього можна виділити наступні технології:

1. Технології, спрямовані на організацію дослідно-експериментальної діяльності в дошкільному навчальному закладі.

2. Технології, спрямовані на організаційні зміни в дошкільних установах.

3. Технології, спрямовані на оцінку ефективності навчально-виховного процесу в установі.

4. Технології реалізації процесів спільного навчання та виховання в дошкільному закладі.

Аналіз існуючих діагностичних методик дає можливість для подальшого формування діагностичного пакета з оцінки ефективності використання технологій інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами за такими параметрами:

- характеристики сім'ї, ступінь порушення у дитини (слуху, зору, інтелекту, рухових можливостей тощо), анамнестичні дані;

- рівень розвитку сприйняття порушеними аналізаторами;

- рівень розвитку експресивної мови;

- рівень пізнавального розвитку;

- комунікативна компетентність;

- статус у дитячому колективі;

- рівень тривожності;

- рівень емпатії.

Для дітей без порушень психофізичного розвитку, в колектив яких включаються діти особливими освітніми потребами:

- характеристики сім'ї, анамнестичні дані;

- рівень розвитку експресивної мови;

- рівень пізнавального розвитку;

- комунікативна компетентність;
- статус в дитячому колективі;
- рівень тривожності;
- рівень емпатії.

Наступним кроком роботи команди фахівців дитячого садочка є розробка програмно-методичного забезпечення стосовно супроводу дітей з особливими освітніми потребами (залежно від нозології) в умовах технологій інклюзивної освіти. Тобто адаптація та модифікація існуючого або створення нового програмно-методичного забезпечення наступним чином:

- Аналіз розділів програм, що використовуються у дошкільному загальноосвітньому закладі, в тому числі й корекційно-розвивальних (відповідних нозологій).
- Консультації фахівців з аналізу існуючих програм і вибір розділів з програм (відповідно до нозологій). Розробка завдання для співробітників, що реалізують процес освіти, з формулюванням труднощів, фіксуванням шляхів їх вирішення з метою подальшого використання у вдосконаленні та розробці змісту програм їх адаптації та модифікацій (відповідно до нозологій) в умовах спільного навчання і виховання.

Спираючись на вище зазначене та аналіз наукових праць у галузі інклюзивного навчання ми визначаємо наступні обов'язки фахівців, які залучені до команди.

Педагог-вихователь зобов'язаний:

- Планувати і організовувати життєдіяльність дітей, проводити повсякденну роботу по вихованню та розвитку вихованців відповідно до освітньо-виховних програм.
- На основі вивчення індивідуальних особливостей дітей, рекомендацій фахівців планувати і проводити з ними корекційно-розвивальну роботу (з групою та індивідуально).
- Організовувати виконання вихованцями режиму дня.
- Організовувати з урахуванням віку дітей роботу з формування культурно - гігієнічних навичок.

- Залучати фахівців для консультування батьків.
- Залучати батьків у діяльність, спрямовану на створення оптимальних умов, що сприяють розвитку їхніх дітей.
- Уводити елементи фізичної та соціальної інтеграції під керівництвом фахівців.
- Забезпечувати своєчасну інформованість батьків про розвиток дітей, планах проведених занять, оздоровчих та інших заходів.
- Організовувати чітке ведення групової документації.

Учитель-логопед зобов'язаний:

- Уточнити логопедичний діагноз дитини в перший місяць перебування.
- Забезпечити дитині заняття з корекції мовленнєвих порушень залежно від тяжкості діагнозу і віку в підгрупових заняттях та індивідуально.
- Проводити планомірні обстеження і спостереження дітей, виявляти мовленнєві порушення і забезпечувати корекцію цих порушень (у групі та індивідуально).
- Спільно з психологом виявляти, обстежувати і забезпечувати корекцію для дітей з емоційними, інтелектуальними та фізичними порушеннями в розвитку.
- Спільно з педагогом - вихователем планувати і розробляти розвиваючі та корекційні програми навчальної діяльності.
- Своєчасно інформувати батьків про стан мовлення, динаміки його розвитку і прогнозу.
- Проводити роботу з навчання батьків способам закріплення мовленнєвих навичок.

Педагог-психолог зобов'язаний.

- Проводити роботу, спрямовану на забезпечення психічного здоров'я та розвитку особистості дітей.
- Виявляти умови, що утрудняють розвиток особистості дитини і за допомогою психокорекції та консультування педагогів і батьків сприяти реабілітації дітей.

- Проводити роботу з навчання батьків основам вікової та сімейної психології.

Керівник фізичного виховання зобов'язаний (У разі відсутності в штатному розкладі ставки керівника фізичного виховання його обов'язки виконують вихователі груп).

- Здійснювати проведення занять з фізичного виховання, впроваджувати найбільш ефективні форми, методи, і засоби фізичного виховання дітей.

- Забезпечувати контроль за станом здоров'я і фізичного розвитку вихованців протягом навчального року.

- Організовувати спільно з медичним персоналом обстеження і тестування вихованців.

- Вживати заходів з фізичної реабілітації вихованців, котрі мають відхилення у здоров'ї або слабку фізичну підготовку.

Музичний керівник зобов'язаний.

- Здійснювати розвиток музичних здібностей і емоційної сфери, творчої діяльності вихованців.

- Формувати їх естетичний смак, використовуючи різні види і форми організації музичної діяльності.

- Визначати напрями педагогічної діяльності з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей вихованців, а також їх творчих можливостей.

Медичний персонал зобов'язаний.

- Забезпечити всіх вихованців, з урахуванням їх індивідуальних особливостей, комплексом оздоровчих заходів, що здійснюються за рахунок бюджетного фінансування.

- Проводити профілактичні заходи (загальнозміцнюючий масаж, необхідні фізіотерапевтичні процедури, імунопрофілактика, первинна обробка ран).

Учитель-дефектолог зобов'язаний.

- Супроводжувати освітньо-виховний процес періодичною діагностикою дитини з визначення рівня розвитку мовлення, самообслуговування, моторної та когнітивної сфери.

- Проводити роботу з дітьми спрямовану на розвиток і виховання комунікативних навичок, посилену соціалізацію та розвиток дитини, використовуючи різноманітні форми організації занять і педагогічні технології.

- Своєчасно інформувати батьків про хід розвитку дитини, динаміку та прогноз і проводити роботу з навчання батьків способам закріплення знову набутих навичок дітей.

Асистент вихователя зобов'язаний.

- Формувати довірчі й емоційно насичені відносини з дитиною, на початку роботи стати «провідником», помічником (а іноді й захисником), виразником бажань і разом з тим – організуючою, гармонізуючою силою.

- Стежити за емоційним і фізичним станом дитини.
- Допомогати розв'язувати конфліктні ситуації, заспокоювати, надихати.
- Виводити дитину в інше приміщення якщо їй потрібно відпочити – може.

- Стежити, щоб дитина не була голодна.
- При необхідності допомагати сходити в туалет.
- Координувати загальну діяльність дитини, дозувати навчальне навантаження.

Асистент вихователя допомагає батькам дитини з особливими освітніми потребами:

- налагодити продуктивний діалог із учителем;
- зрозуміти причини поведінки дитини в конфліктних ситуаціях;
- упоратися із тривогою, сумнівами;
- навчитися співвідносити очікуваний успіх навчання з реальними можливостями дитини.
- радіти навіть невеликому успіху.

На зустрічі з батьками необхідно обговорити:

- дотримання режимних моментів і правила життя у дитячому садочку, періодичність зустрічей з фахівцями, що супроводжують дитину;
- роз'яснити рекомендації консиліуму щодо індивідуального освітнього маршруту дитини.

- виходи асистент вихователя з дитиною в інше приміщення (де дитина зможе відпочити, заспокоїтися тощо);
- тимчасову заміну видів навчальної діяльності.

Отже організація роботи команди фахівців в інклюзивному навчальному середовищі є складним, багатогранним процесом який враховує безліч параметрів, але за умови злагодженої роботи усієї команди ефективність інклюзивного навчання сягає високого рівня.

Бібліографія

1. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
2. Пасторова А.Ю. Психофизиологические и психологические особенности адаптации старших дошкольников с обычным развитием в группах интеграции: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата психологических наук / А.Ю. Пасторова – СПб., 2006. 20 с.
3. Програмно-методичний комплект «Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі» Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. - 197 с. - (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Samuel L. Odom, Joann Vitztum at al. Preschool inclusion in the United States: a review of research from an ecological systems perspective. // Journal of Research in Special Educational Needs. Vol. 4., 2004. №1. С 6-13.
5. *Warming H.* Inclusive discourses in early childhood education? (Roskilde University, Danmark).